

Obligāto literatūru no Latvijas mājup vedot[^]

Sven Karja (Igaunija)

Divi interesanti mēģinājumi interpretēt kanonisku tekstu ar mūsdienu teātra līdzekļiem: Ģertrūdes ielas teātra „Vaņa*” un Rīgas Krievu drāmas teātra „Vasarnieki”.

Es noteikti neesmu pirmais, kas pamanījis pasaules klasikas nobīdīšanu mūsu teātra kopainas malīnā. Uzmetot aci teātru mājaslapām, redzams, ka klasikas tekstu interpretāciju skaits ir sarucis vēl vairāk: kopā saskaitīju trīs Čehovus, divus Goldoni un Šekspīrus, pa vienai lugai ir uzvests no O’Nīla, Gogoļa, Buhnera, Bergmana, Gētes, Steinbeka, Ibsena, Ļermontova, Ostrovska, Strindberga un Viljamsa (divus pēdējos un vienu Čehovu spēlē tikai vasarā). Atzīstu, ārpus šī uzskaitījuma palicis Tallinas Krievu drāmas teātris, kura afiša daļēji atgādina obligātās literatūras sarakstu. 18 nosaukumi, visu Igaunijas teātra pasauli kopā ņemot, kur repertuārā esošo uzvedumu kopējais skaists pārsniedz četrus simtus, ir tomēr diezgan atturīgs rezultāts.

Ja iestudētajiem autoriem blakus pierakstītu arī režisoru vārdus, varētu nonākt pie sekojoša vispārinājuma: klasiskie teksti nav mūsdienu Igaunijas jaun(āk)o režisoru uzmanības lokā. Tas ir diezgan pārsteidzoši, jo, tāpat kā pasaules klasikas interpretācijai būtu jābūt katra nacionālā teātra trupas mugurkaulam, tam, kas piesaista tagadni iepriekšējiem laikmetiem, šķiet, ka būtu vien dabiski, ka režisors, kas jau guvis pirmo pieredzi teātrī, vēlētos izgreznot lugas tekstu ar kādu krāsainu tulkojuma akcentu, atdzīvināt sausus monologus un likt zaļot nokaltušajām attiecību ainavām. Kā apliecina pasaules prakse, uz labāko pjedestāla nonākušie režisori bieži klasiku izmanto par atspēriena punktu, uzņemoties pārakmeņojušos klišeju tālākā bastiona, operas, reformēšanas mēģinājumus.

Bet ko nu par to. Par laimi, Igaunijai tuvāko teātra pilsētu piedāvājumā ir kaut kas arī pēc klasikas izslāpušajiem. Šoreiz tika pabūts Rīgā un redzēti divi uz krievu klasikas pamata veidoti uzvedumi: Čehova „Tēvocis Vaņa” Andreja Jarovoja, kā arī Gorkija „Vasarnieki” Elmāra Seņkova tulkojumā. Neviens no režisoru vārdiem nebija pārāk pazīstams, zināju vien to, ka darīšana ir ar jauniem vidējās paaudzes pārstāvjiem (dzimšanas gadi respektīvi 1981 un 1984), kuri ar saviem pārdesmit iestudējumiem jauiekluvuši Latvijas teātra pasaulē. Uzreiz jāsaka, ka neviens no minētajiem nav starp skatītākajiem iestudējumiem, bet abi ir interesanti mēģinājumi interpretēt kanoniskus tekstus ar mūsdienu teātra līdzekļiem un pārceļt vairāk kā pirms simt gadiem pierakstītu problemātiku mūsdienās.

Kā zināms, katra klasiska teksta skatuvisks tulkojums gribot negribot ir darbs divos līmeņos: ne tikai ar mūsdienām, bet arī ar dialogiem un tradīcijām. Attieksme pret oriģinālu var būt uzbrūkoši pakļaujoša, bet var arī būt bijīgi cildena. Šeit aprakstīto iestudējumu gadījumā to varētu

[^] <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/teater/latimaalt-kooliklassikat-koju-toomas/>

nosaukt par radošu un uz priekšu virzītu: lielākā daļa teksta masas ir atmesta, un izvēlētie gabali ir veiksmīgi ievietoti mūsdienu kontekstā.

Ģertrūdes ielas teātra Čehova iestudējums, no kura oriģinālā nosaukuma palicis vien „Vaņa*”, tieši tā ir sācijas - ar kritisku apgriešanu: darbojošo personu palicis vien četras (Jeļena, Soņa, Astrovs, tēvocis Vaņa), no dialogiem vien reminiscences, spēles laika - vien pusotras stundas, varoņi ir ikdienas apģērbā un visu scenogrāfiju veido četras baltas grīdas lampas (un viena spuldzīte, kas karājas vadā), dažas kartona kastes, klavieres un elektriskā ģitāra. Klāt nākusi spēcīga kustību partitūra (īgaunu horeogrāfs Karls Sakss), ainas fiziskā teātra valodā, kas brīžam papildina, brīžam kontrastē ar psiholoģiskā teātra stilistikā spēlētajiem gabaliem. Ja es nebūtu iepriekš neko dzirdējis par Čehova izrādēm, varētu domāt, ka sastopos ar pilnīgi “normālu” mūsdienu teātra izrādi par deformētām cilvēku attiecībām un bezcerīgas nolemtības caururbtiem vientuļniekiem. Ambientais “dzīvais saundtreks” piedod ambivalentāku sajūtu, piedodot ikdienas dzīves nomākto cilvēku rūpēm gaisīgāku, iecietīgāku ietvaru.

Ja tomēr izrādi savietojam ar agrāk redzētiem Čehova iestudējumiem, šis šķiet kā oriģinālā darba domīgs pārslasījums, un tās varoņi - savu priekšgājēju skumji nospiedumi, nedaudz izplūduši attēli: viss ir pierimis, noklusis, sasalis. Runas par „īsto dzīvi”, kas kaut kad sākšoties, sen vairs nebaro neviena iztēli un skan kā ikdienas mantra. Kluso dabu tomēr pārtrauc atsevišķi horeogrāfiski gājieni, kas brīžiem darbojas kā varoņu iekšējās balss rupori (abas sievietes Astrovu fiziski provocējot, viņam uzbrūkot), brīžiem atkal vairāk kā ironiski komentāri.

Dažas ainas ir atsevišķa apraksta vērtas. Čehova III skata beigās: Vaņu ir saniknojis profesora plāns pārdot muižu, viņš sagrābj revolveri un izdara vairākus (netrāpošus) šāvienus profesora virzienā. Uz skatuves tas izskatās šādi: ar kopējiem spēkiem uz skatuves no kartona kastēm tiek izveidots milzīgs monstros, visi sarindojas aiz Vaņas muguras, kurš savukārt „apmetā” kartona vīru pārmetumiem, paķer ieroci un izšauj, bet pats nokrīt ar seju uz leju. Astrovs iecērt zobus viņa džemperā apkaklē, un aizvelk viņu malā. Asprātīgi un metaforiski izveidota aina par cēlā pārtapšanu parastā ikdienā: kā sevišķi neizdevusies anekdote, uz kuru tās klausītāji reaģē ar neveiklu klusumu vai aizlaižoties no svinību galda.

Labprāt skatītos ko līdzīgu arī Igaunijas teātros. Atziņas par aktieru nogurdinošo dzīvi vai vienkārši klausīšanās, kā kāds pārstāsta rīta sapņus, sāk nedaudz apnikt.

Tulkojusi Anete Kona